

Walentyna Jakimiuk-Sawczyńska

Obraz nocy w liryce Konstantego Fofanowa

Acta Neophilologica 15/1, 263-271

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Walentyna Jakimiuk-Sawczyńska

OBRAZ NOCY W LIRYCE KONSTANTEGO FOFANOWA

Key words: Russia, lyric poetry, Fofanov, the picture of night, meaning of life

Ucieleśnieniem tęsknoty, samotności, rozpacz i śmierci w liryce Konstantego Fofanowa (1862–1911) jest noc. Motyw nocy, silnie absorbujący wyobraźnię romantyków, łączył się z określoną interpretacją bytu, którego podstawowa antynomia zawierała się w stronie „widzialnej” i „niewidzialnej”. Odwieczne przecucia człowieka o istnieniu w naturze ciemnych i niezrozumiałych sił sprawiły, że nocna pora w szczególności sposób skłaniała do kontemplacji – dawała pożywkę romantycznej wyobraźni i stwarzała okazję ujrzenia tego, co za dnia nie mogło być ani widoczne, ani widzialne¹. Warto też przypomnieć, że na kształtowanie oblicza romantyzmu europejskiego duży wpływ miały *Myśli nocne* angielskiego poety Edwarda Younga, które zapoczątkowały falę nocnych dumań i przechadzek w świetle księżyca², tworząc niemal osobny gatunek literacki. Motyw ten stosunkowo często był obecny w twórczości rosyjskich sentymentalistów, preromantyków, a także w twórczości Aleksandra Puszkina³.

Wiersze poświęcone nocy znajdują się w dorobku poetyckim wielkich poprzedników Fofanowa, z którymi jest on porównywany, zarówno Fiodora Tiutczewa, jak i Afanasija Feta. Noc szczególnie fascynowała Feta. W twórczości tego poety od względem częstotliwości motyw nocy wysuwa się na pierwsze miejsce wśród innych pór dnia, nawet tych, które zwiastują jej nadejście – „вечер”, „сумрак”, „мрак”, „сумерки”, „полумрак”. Już Wasyl Botkin zauważył, że Fet stworzył wiele obrazów nocy, lecz każdy z nich posiada samodzielny koloryt i w każ-

¹ H. Krukowska, *Nocna strona romantyzmu*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, red. M. Żmigrodzka, seria 2, Wrocław 1974, s. 195–227.

² Przekład *Nocy (II)* E. Younga pojawił się w czasopiśmie Chieraskowa „Вечера” w 1772 roku. Zob. П.Р. Заборов, „Ночные размышления” Юнга в ранних русских переводах, w: *Русская литература XVIII века. Эпоха классицизма*, Москва–Ленинград 1964, s. 270.

³ H. Willman-Grabowska, *Poeta mroku i zamieci*, w: *Puszkina 1837–1937*, Kraków 1939, t. 2, s. 21.

dym z nich słyszy się inny ton doznań⁴. Na tle utworów autora *Ogni wieczornych* uwagę zwraca retoryczne wykrzyknienie, które z góry określa postawę podmiotu wobec przedstawianego świata:

Какая ночь! Алмазная роса
Живым огнём с огнями неба в споре,
Как океан, разверзлись небеса,
И спит земля – и теплится, как море⁵.

W wierszach Feta liczne epitety zawierają ocenę emocjonalną. Konsekwencją takiego typu doznawania świata staje się niwelowanie różnicy między obrazem wywołanym przez wyraziste metafory a настроjem, na przykład: „Каждое чувство бывает понятней мне ночью...”, „Самые звуки доступней...”. Co więcej, wspomniana prawidłowość jest bardziej wyrazista w percepcji nocy wiosennej, pełnej gwiazd⁶.

W malowniczych obrazach przyjaznej dla bohatera lirycznego nocy Fet odnajduje wyższy sens. Dotyczy on pojęcia szczęścia ludzkiego. Dalekie gwiazdy odrywają go od ograniczonej rzeczywistości, gdzie szczęście jest abstrakcją, a jego wyobraźnię kierują w świat czystego, idealnego bytu. Obcowanie z przestrzenią gwiazdzistego nieba nie daje całkowitego zapomnienia. Czasami mimo woli powracają z głębi pamięci bolesne doświadczenia. Percepcja nocnej rzeczywistości w porównaniu z dawnym, utraconym życiem zyskuje nowy sens – rodzi się myśl o fatum, ciężącym nad przyrodą:

Но неизменна воля рока:
С заката той, а той с востока –
Им не сойтися никогда.
Напрасно, смотришь... [Фет 458]

i nad człowiekiem:

И оба сердца пышут страстью,
И оба сердца рвутся к счастью,
И счастье вечно далеко.
Напрасно, смотришь... [Фет 458]

Przytoczony fragment wiersza jest przykładem przeniesienia właściwości natury na wrażenia odbiorcy za pomocą symboliki zaczerpniętej z poezji ludowej. Uderza autentyczność przeżywania nocnej scenerii oraz liryczne ujęcie znanego przecież tematu, łączącego gwiazdy ze szczęśliwym losem człowieka.

⁴ В.П. Боткин, А.А. Фет, w: idem, *Сочинения*, Санкт-Петербург 1891, т. 2, s. 386. Wszystkie wstępujące w tekście tłumaczenia na język polski – W.J-S.

⁵ А.А. Фет, *Как нежишь ты, серебряная ночь*, w: idem, *Полное собрание стихотворений*, Ленинград 1959 [dalej: Фет], s. 292.

⁶ Dmitrij Błagoj zauważył, że nikt z poprzedników i współczesnych Feta nie pisał o gwiazdach tak często: „Чыба tylko Lermontow przekroczył tę granicę w wersie »И звезда с звездою говорит« [...] poeta nie tylko odnosi wrażenie, że jest pośród gwiazd, lecz także wstępuje z nimi w swoisty dialog” (Д.Д. Благой, *Мир как красота*, Москва 1975, s. 101).

Z kolei w lirykach Tiutczewa noc jest postrzegana przez pryzmat ogólnoludzkich doznań. Wizja nocy przez niego zaproponowana napawa człowieka strachem, Tiutczewowski obraz nocnego nieba pełen jest niespodzianek i tchnie grozą:

И бездна нам обнажена
С своими страхами и мглами,
И нет преград меж ней и нами –
Вот отчего нам ночь страшна!⁷

И, человек, как сирота бездомный,
Стоит теперь и немощен и гол,
Лицом к лицу пред пропастию тёмной.

Святая ночь на небосклон возшла [Тютчев 114]

[...] зарницы огневые,
Воспламеняясь чередой,
Как демоны глухонемые,
Ведут беседу меж собой.

Ночное небо так угрюмо [Тютчев ...]

Ciemność nocy powoduje, że człowiek ze zdwojoną siłą odczuwa swą małość wobec Natury i jej tajemnic. Jest tylko drobnym elementem i świadomość tego faktu sprawia, że noc u Tiutczewa jest straszna, zamglona, przepastna i bezdena⁸. Czy jest to bardziej „noc frenetyczna”, czy „melancholijna”, trudno jednoznacznie odpowiedzieć⁹. Środki artystyczne w postaci epitetów i wyrażeń metaforycznych użyte są w funkcji nastrojotwórczej i jeszcze dobitniej uwidaczniają ujemną waloryzację nocy, podobnie jak jej personifikowanie i antropomorfizowanie.

Liryczne opisy nocy Fofanowa są zróżnicowane. Niewiele mają wspólnego z zachwytem Feta ani z nocnymi strachami Tiutczewa, chociaż podobnie jak u nich noc w liryce Fofanowa posiada nastrój, adekwatny do pory roku („ночь майская”, „ночь морозная”, „ночь июньская”, „ночь осенняя”), typu pogody („ночь морозная”, „пасмурная ночь”, „тихая ночь”, „ночь увлажнена дождём”, „снежная ночь”), oświetlenia („лунная ночь”, „в мраке ночи”). Wyczulenie zmysłów i niezwykła spostrzegawczość – często przy uwzględnieniu tylko jednego rysu – pozwala poecie wydobyć swoistość każdej z nich:

Ночь увлажнена дождём.
Пахнет почкою берёзовой,
Мокрым щебнем и песком...¹⁰

⁷ Ф.И. Тютчев, *День и ночь*, w: idem, *Сочинения в двух томах*, ред. К.В. Пигарев, Москва 1980, t. 1 [dalej: Тютчев], s. 96–97. Podkreślenia w wierszach – W.J.-S.

⁸ Е.А. Маймин, *Философская лирика Тютчева*, w: *О русском романтизме*, Москва 1975, s. 176.

⁹ Takie terminy, jak „noc frenetyczna” i „noc melancholijna” wprowadza Halina Krukowska przy określaniu jakości nocy romantycznej w poezji polskiej. Zob. H. Krukowska, op. cit., s. 216. Zob. też: *Studia romantyczne*, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1973, s. 145–148; A. Kowalczykowa, *Pejzaż romantyczny*, Kraków 1982, s. 15.

¹⁰ К.М. Фофанов, *После грозы*, w: *Стихотворения и поэмы*, вст. ст. Г.М. Цуриковой, Москва–Ленинград 1962 [dalej: Фофанов], s. 151.

Прекрасна эта **ночь с её красой печальной**,
С её мечтательным, болезненным лицом.
Прекрасна эта ночь... [Фофанов 74]

Ночь в открытые окна лениво струит
С ароматов цветов утомительный жар.
Ночью [Фофанов 180]

Лунная тихая ночь,
Воздух, исполненный лени...
Лунная тихая ночь... [Фофанов 130]

Кругом **темнела ночь спокойная**.
Сон [Фофанов 102]

Z przytoczonych fragmentów wierszy wynika, że cechą Fofanowowskich opiów nocy jest „zatrzymanie w kadrze”. Pozorna statyczność lirycznych przedstawieñ jest tylko iluzją, gdyż szczególnie atmosfera zawarta w każdym z nich wynika z połączenia czynników zmysłowych. Ta niezmiernie sugestywna rzeczywistość artystyczna emanuje wyciszeniem, skupieniem. Równocześnie towarzyszy jej intensywność przeżycia. Podmiot liryczny przepełniony uczuciem zachwytu odczuwa organiczną i duchową więź z otaczającym światem:

Я глядел... пылали очи...
Точно сам я был творцом
Этих звёзд и этой ночи,
Серебрящейся кругом
Notturmo [Фофанов]

Emocjonalnie intensywny stosunek do urzekającego piękna nocy przybliża Fofanowa do Feta, lecz utworów o tak dużej sile sugestywności, jak w ostatnich przykładzie, nie jest wiele. Przeważająca liczba poetyckich obrazów autora *Wilków* – Fofanowa sugeruje, że noc nacechowana jest wyrazistością obrazowo-nastrojową, która skłania do zadumy, do spokojnej kontemplacji odczuwanego piękna. Wykreowana przez Fofanowa nocna sceneria jest okryta delikatną aurą melancholii i tajemniczości, w której istotną rolę spełnia rodzaj oświetlenia. Gwiazdy i księżyc występują w utworach nie na zasadzie mimetyzmu, lecz pełnią ważną funkcję – obrazotwórczą i nastrojową:

Небо светилось, пышно светилось,
Звёздным мерцаньем, стройным и нежным.
Что ты сказала... [Фофанов 122]

И в **зорях розовых** и в **звёздах неизменных**
Глубокие, как мудрость небеса...
Любил я с детства темные леса [Фофанов 131]

Сквозь ветки **луна молодая**
Бросает снопы позолоты.
Уснули и травы и волны [Фофанов 61]

От луны небесной, точно от лампы,
Белый и прозрачный блеск разлит...
От луны небесной... [Фофанов 84]

И месяц [...] Серебрянным серпом белеет...
За городом [Фофанов 96]

Poetyckie metafory związane z wizją nocy – księżycem i gwiazdami w tle, nawiązują analogie z malarstwem epoki romantyzmu, bo niektórzy z jego wybitnych przedstawicieli – Caspar David Friedrich, John Constable i Joseph William Turner w swym dorobku mają właśnie studia nieba. Motyw ten miał być wyrazem romantycznej tęsknoty i wspólnym znamieniem czasu, podobnie zresztą jak motywy tęczy, sierpu i pełni księżyca, gwiazd, wschodów i zachodów słońca, perłowych świtów czy szarych zmierzchów¹¹. Ową „tęsknotę” wyrażało malarstwo o delikatnej, gładkiej powierzchni, ciemnych walorach, wątych napięciach kolorystycznych i subtelnym detalu podkreślonym przez światło i kolor¹². W przytoczonych fragmentach wierszy Fofanowa wyjątkowo sugestywnie została oddana fascynacja urokiem światła emitowanego przez gwiazdy i księżyc. Na tle ciemności nocy jego obecność w postaci nieruchomej, rozległej smugi, prześwitów przez gałęzie drzew w intensywnym i rozedrganym świetle migocących gwiazd niesie ze sobą myśl o pięknie natury, pięknie tak doskonałym i niezależnym od woli człowieka.

Należy dodać, że Fofanow stosunkowo chętnie odwoływał się do motywu księżyca i gwiazd z uwzględnieniem ich poświaty. Dotyczy to w równym stopniu kompozycji plenerowych, jak również wierszy miłosnych oraz liryki religijnej. Zarówno częstotliwość występowania oraz sposób kreowania nasuwa analogie z Fetem. Warto przypomnieć, że to właśnie autor *Ogni wieczornych* – Fet został uznany przez wybitnych badaczy literatury (Lwa Ozierowa, Borysa Buchsztaba) za znawcę gwiazd. Efekt wielobarwności uzyskiwał między innymi poprzez personifikację gwiazd i księżyca (gwiazdy – „в венцах, лучах, алмазах как калифы” modlą się, współczują, cieszą się; księżyc – „плывёт”, „бежит над рекой”, „смотрит людям прямо в лица”, „смеётся в окно”). Najważniejszym ich zadaniem w liryce Feta jest podkreślenie uroku przyrody¹³.

U Fofanowa personifikacja powoduje efekt podobny: „заря зарю сменяла в небесах”, „умерла заря”, „далёкая звезда зажглась”, „встречая кроткую последнюю зарю”, „месяц в окно безучастно глядит”, „на небо месяц вышел так поздно”, „вышел месяц проводить зарю. Autor *Barona Klaksa* w całej subtelności odcieni i półtonów rozróżnia siłę światła z uwzględnieniem rzucanych refleksów. Oto kilka przykładów:

¹¹ M. Rzepińska, *Romantyczni*, w: eadem, *Historia koloru w dziejach malarstwa europejskiego*, Warszawa 1989, t. 2, s. 482–483.

¹² Ibidem.

¹³ Nocne motywy u Feta zob.: J.A. Озеров, *Мастерство и волшебство*, Москва 1972, s. 94–98; E. Egeberg, *Afanasij Feth als Dichter der Romantik*, Copenhagen 1973, s. 45.

- „звёзд огонь несмелый”;
- „Не звёзды – иглы с неба сыплет, // Так блеск их радужный колюч!”;
- „свет зари приветливо дрожащий”;
- „отблеск дальний померкнувшей зари”;
- „Луна блестит за тучами // Унылым фонарём”;
- „луна молодая бросает снопы позолоты”;
- „тусклая луна, бледна как первый снег”;
- „месяц сиянье холодное лил”.

Duża sugestywność, jeżeli chodzi o kształt, barwę, długość i rodzaj światła, odległość, grę refleksów, tworzy odczucie ulotności i przemijania. Sensualistyczny kontakt z naturą zaowocował poetyckimi impresjami, które są metaforą przemijania, w równym stopniu odnoszącą się do człowieka i przyrody¹⁴.

Romantyków, w tym zwolenników „czystej sztuki”, interesował efekt odbicia światła księżyca i gwiazd w wodzie. Widok trwający moment, ułamki sekund, wzbogacał nocną scenerię, zachwycał swą niepowtarzalnością i nadawał inny wymiar rzeczywistości. Ten niewątpliwy fenomen natury, szeroko eksploatowany w poezji rosyjskiej (Dzierżawin, Puszkina, Tiutczew, Fet) występuje również w liryce Fofanowa. Poetę urzekła odbicie zorzy wieczornej w kropli deszczu, na równej i gładkiej powierzchni błota („На небо месяц поздно так вышел // И серебром засверкало болото” – wiersz *Что ты сказала...*), w wodach jezior („И звёзды блещут взорами, // Мигая в небе хорами, // Над синими озёрами // Как слёзы божества” – wiersz *Шумят леса...*), w wodach stawu:

Ива вниз наклонялась к зеркальным струям,
К тем струям, что светила несметные
Отражали в себе по осенним ночам
 Да журчали сказанья приветные.
 [...]
 Ива ветки зелёные выгнула
И коснулась воды, и омылась водой,
А горящих светил не достигнула.
Ива с дубом, мечтая, росли у пруда... [Фофанов 55]

Godny pędzla mistrza motyw malarski pełni znaczącą rolę w dekoracji Fofanowskiego pejzażu oraz bywa, jak w ostatnim przykładzie, metaforą ludzkich marzeń i postaw, w których człowiek i przyroda stanowią jeden żywy organizm. W celu wyekspozowania pewnych stanów emocjonalnych poeta wprowadza gwiazdy i księżyc:

Как я любил **вечернее светило,**
 Когда оно задумчиво глядело
 В моё окно...
Лунный свет [Фофанов 107]

¹⁴ Por. P. Feist, *Człowiek wobec natury. O pewnym motywie sztuki romantycznej*, w: *Ikonografia romantyczna*, red. M. Poprzęcka, Warszawa 1977, s. 108–114.

Ночь **молчаливую, полной печали,**

Месяц сиянье холодное лил.

[...]

Звезды, мигая, толпилися тесно.

Что ты сказала... [Фофанов 123]

[...] **смутный блеск луны**

Рождал в душе, взволнованной неволью,

Прекрасные, пленительные сны.

Лунный свет [Фофанов 107]

Podmiot liryczny wierszy Fofanowa w zamyśleniu ogląda krajobraz, zjawiska natury, nie ingerując w nie aktywnie. W romantycznych ujęciach nastrój i koloryt obrazu odnosi się do człowieka i stanowi najczęściej malarską metaforę ludzkiego losu. Również wrażliwość estetyczna widza/obserwatora z wiersza Fofanowa powoduje, że efektem percepcji są określone emocje o różnym natężeniu i jakości. Istotę tych doznań wydobywa kontekst utworu oraz słownictwo z zasięgu semantycznego słów-kluczy: „заря”, „вечернее светило”, „блеск луны”, „месяц”, „звёзды”. Te ostatnie określenia dzięki personifikacji ewokują typ i charakter nastroju bohatera, zgodnie z impresjonistyczną zasadą łączenia uczuć bohaterów i stanów przyrody¹⁵.

Zjawiska przyrodnicze są przedstawione przez Fofanowa zazwyczaj z punktu widzenia bohatera lirycznego. Powstałe pod wpływem pierwszego ulotnego wrażenia, wypełniają przestrzeń artystyczną świata kreowanego. Już współcześni poety zauważyli, że najlepszymi jego utworami są te, w których mówi on o ulotności chwili, dodać należy, chwili piękna – bo tylko takie go interesują. Jak gdyby na przekór brutalności życia, trudnej pod względem materialnym egzystencji, poeta nieustannie kieruje swój wzrok ku gwiazdom, zachwyca się kolorami nieba, wychwytuje dźwięki przyrody, upaja się jej zapachami. „Te barwy nieba, te połączenia słów, od których boli i śpiewa serce, ten dar pozwalający powiedzieć to, co wszyscy odczuwamy, lecz wypowiedzieć nie potrafimy”¹⁶ – fascynował i nadal porywa kolejne pokolenia. Przy niezbyt szerokiej rozpiętości tematycznej, przy powtarzaniu tych samych często motywów, forma oraz sposób poetyckiej prezentacji zawsze są odmienne. Trudno nie zauważyć, że niektóre tematy i motywy poeta darzy szczególnym sentymentem, inne przemilcza, na przykład dzień jako taki występuje rzadko i wywołuje negatywne skojarzenia. Mając w pamięci obrazowanie nocnego nieba w malarskim wykonaniu warto pamiętać, że jeżeli chodzi o inne pory dnia, improwizatorska lekkość Fofanowa ujawnia się w serii przedstawień poranka i południa.

Bezpośrednie obserwacje natury pod piórem Fofanowa przekształcają się w malarskie obrazy, w których zasadniczą funkcję obrazotwórczą pełni światło.

¹⁵ M. Małecka, *Impresjonizm we wczesnej prozie Iwana Bunina i Borysa Zajcewa*, Lublin 1996, s. 71.

¹⁶ Zob. K. Аресньев, *Ещё о современных русских поэтах (Н. Минский и К. Фофанов)*, Вестник Европы 1887, nr 3, s. 328.

To za jego sprawą zachodzi w przyrodzie metamorfoza barw. We wzajemnym powiązaniu znajduje się kolorystyczna tonacja, począwszy od szarości, poprzez błękity, róże i oranże. Ulotne efekty światła mają wpływ na różne elementy pejzażu, którego ogólny ton zależy od pory roku. Jest to o tyle istotne, że cechą charakterystyczną kompozycji plenerowych Fofanowa, podobnie zresztą jak Tiutczewa i Feta, jest „malowanie”, w którym wizualne elementy otrzymują zabarwienie emocjonalne¹⁷. W zmysłowym wchłanianiu i rejestrowaniu rzeczywistości, oprócz koloru, tak mocno eksponowanego w sztuce romantyzmu, są uwzględniane walory dźwiękowe i zapachowe, w myśl zasady *correspondance des arts*.

Urzekające piękno dźwięków jest dla Fofanowa oznaką życia, radości. W każdym czasie i o każdej porze wrażliwe ucho poety jest w stanie rozróżnić ich pochodzenie, ton, natężenie oraz zanikanie: „в чуткой тишине так много жизни”, „тихо, могильно”, „и тихо в небесах и тишина немая”. Właściwość wychwytywania dźwięków szczególnie mocno daje o sobie znać w przedstawieniach nocy. Gdy cała przyroda odpoczywa, wówczas w liryce Fofanowa do głosu dochodzą myśli – dźwięki o silnym ładunku emocjonalnym: „сердце как струна и плачет и поёт”, „твой тихий вздох и ропот укоризны”, „пьяной оргии разнузданные крики”, „вздохи нищеты большой”. Podobny efekt uzyskuje poeta poprzez personifikację oraz ujemną waloryzację, na przykład „Ветер плачет за окном, // Ветер мечется и стонет”.

Upodobanie Fofanowa do muzyki, i szerzej, dźwięków¹⁸, wyraża się również w znamienych tytułach zbiorów wierszy: *Этюды в рифмах*, *Майский шум*. Tę specyficzną współzależność poezji i muzyki docenili kompozytorzy. Do słów wielu wierszy poety napisano muzykę. Powstały romanse śpiewane pod akompaniament gitary i wpisały się w rosyjską rzeczywistość do tego stopnia, że dzisiaj prawie nikt nie pamięta, kto był ich autorem.

W kontekście wcześniejszych analiz wypada zauważyć, że dodatnie waloryzowanie w sferze estetycznej nie zawsze idzie w parze z symboliką¹⁹. Jako przykład można przytoczyć symbolikę dnia i nocy, zachowując w pamięci aurę poetyckości, która emanuje z obrazów nocy wypełnionej różnorodnymi refleksami. Niemniej skojarzenia nie są jednoznaczne. Noc u Fofanowa w sferze semantyczno-emocjonalnych znaczeń posiada również walor ujemny, na przykład: „перед **тьмою грешной ночи**, святому дню не устоять”; „В эту ночь, когда **на небе // И на сердце так темно**”. Na zasadzie przeciwieństwa z zimową nocą, księżycową i cichą, poeta tak określa stan swego samopoczucia:

¹⁷ Ekspresyjno-emocjonalne zabarwienie jest charakterystyczne również dla przekładów Tiutczewa utworów Heinricha Heinego. Por. Л.Ю. Романенко, *Некоторые субъективные особенности переводов Ф.И. Тютчева из Гейне*, Учёные записки Томского университета 1975, nr 94.

¹⁸ „Музыка говорит языком чувств, непонятным логике, не подвергающимся законам разума, но понятным для людей” (В. Касаткина, *Музыка и живопись в стихах Тютчева*, w: *Мастерство русских классиков*, Москва 1969, s. 224).

¹⁹ Na ten temat więcej zob. M.R. Mayenowa, *Міędzy symbolem a metaforą. Mitologia słowiańska w polskiej frazeologii poetyckiej*, Pamiętnik Literacki 1980, z. 3, s. 183–190.

Лунная тихая ночь,
 Воздух исполненный лени.
 На серебристом снегу
 Тёмные, резкие тени.
Только печальна душа
Только мечтать не могу, –
Холодом в холод дыша.

Лунная тихая ночь [Фофанов 13]

Stacyzność obrazowania występująca w wierszach Fofanowa jest oznaką stagnacji i załamania („в полумертвой тишине”). Oprócz ciemności nocy, chłodu zimy, wędnięcia jesieni, które kolejno symbolizują życiowe niepowodzenia, chłód uczuciowy, nieuchronną śmierć, poeta wyjątkowo negatywnie reaguje na ciemność nocy bez gwiazd („картины, что ночи осенней темней”. Z kolei „dzień” z reguły jest odbierany pozytywnie, jak u Feta. Dla porównania:

- „светил нам день будя огонь в груди” [Фет],
- „в моей душе угасший день сияет”, lecz częściej negatywnie: „день утраченный в борьбе”; „чернее хмурились дни” [Фофанов].

W przytoczonych przykładach, w sposobie tradycyjnych odniesień (gdzie „заря” oznacza młodość, „звезда любви” – miłość, szczęście, a „солнце” – ukochaną) i w ludowej symbolice, uwidaczniają się upodobania Fofanowa oraz system wartości zgodny z jego wychowaniem i wykształceniem. Nie wyczerpuje to jednak do końca możliwości poety. Istnieją utwory, w których te proste układy zyskują nowy sens, w powiązaniu, na przykład, z kolorem lub dźwiękiem. Stosunkowo często występujące w liryce Fofanowa obrazy nocy posiadają wymiar dwójaki. Poetę tego, podobnie jak jego wielkich poprzedników, Tiutczewa i Feta, nocna pora skłania do kontemplacji nad sensem ludzkiego życia, cierpienia i śmierci. Fofanowskie opisy nocy, powstałe pod wpływem bezpośredniej obserwacji natury, przekształcają się w obrazy malarskie, w których ważną rolę odgrywa kolor, światło, dźwięk i zapach.

Summary

The Picture of Night in Konstanty Fofanov's Lyric Poetry

In the article the analysis of the night that occurs in Konstanty Fofanov's (1862–1911) lyric poetry has been carried. Just as in the writings of his great predecessors – Fiodor Tutchev and Afanasy Fet, the night in his poetry possesses twofold dimension. On the one hand, it induces the contemplation on the meaning of human life, sufferings and death, on the other hand, descriptions made under a direct influence of observation of nature are converted into paintings in which colour, light, sound and smell occupy important position.